

УДК 159.9

Мирослав Савчин

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ ДУХОВНОЇ ПАРАДИГМИ ПСИХОЛОГІЇ

Аналізуються особливості та обмеження різних парадигмальних підходів до розв'язання актуальних проблем особистості. Обґрунтовано духовну парадигму психологічної науки, сформульовано її основні постулати та завдання дослідження особистості в контексті запропонованої парадигми.

Ключові слова: методологія, парадигма, позитивістська психологія, гуманістична психологія, трансперсональна психологія, духовна парадигма, психічне, фізіологічне, психологічна теорія, психологічна практика.

Сучасні персонологічні дослідження все більше спрямовані на вивчення живої особистості, характерний перехід від з'ясування суті, структури, функцій, властивостей до аналізу онтології цілісної особистості. Використовувані до цього часу методологічні, теоретичні та експериментальні "інструменти" аналізу проблем особистості виявилися значно "м'якшими", ніж матеріал, до якого їх доводиться застосовувати. Для розуміння особистості необхідно вийти за її межі, але не тільки у сферу матеріального, соціального, культури, а й у духовну сферу трансцендентної природи та сферу реальної буттєвості особистості, зайнятися вивченням глибинних проблем людського буття, його синергетики.

Загальноприйнято, що наукова парадигма є засадничою передумовою серйозної науки, це набір переконань, цінностей і технік, що їх поділяють члени наукового товариства (Т. Кун). Вона визначає проблемне поле дослідження, визначає допустимі методи і набір стандартних рішень, але ніколи не пояснює усіх наявних фактів, не є останньою істиною про досліджувану реальність. Методологи і теоретики психології [7; 9; 13; 15; 27; 36; 40] зазначають, що психології особистості притаманні суперечливі тенденції розвитку. Зокрема, в сучасній академічній психології та психотерапії немає єдиного погляду на природу людини, джерела її активності, сутність душевного та духовного здоров'я, причину виникнення психічних та особистісних розладів, конкретизацію предмета терапевтичного впливу.

Конфлікт між прихильниками різних ідеологій у психології – це, насамперед, конфлікт природничо-наукового і гуманітарного підходів. Гуманітарії звинувачують (і часом обґрунтовано) "природничників у редукаціонізмі, спробі звести всі феномени психіки до біології і фізіології, пояснити психічне через "мертворождені механістичні схеми" рефлексів і реакцій, "подолавши всі суперечності людського духу, або й зовсім знехтувати ним, спробі побудувати своєрідну "душевну механіку". Окрім того, існує редукація психіки в напрямі до соціального. У відповідь "природничники" звинувачують "гуманітаріїв" в ідеалізації, спробі побудувати "психотеологію", вбачаючи завданням психології духу в описі форм, в яких дано духовні явища, наприклад, "описова пси-

хологія" чи "розуміння психологія". Духовні, осмислені психічні явища, притаманні людині, перетворювалися в даності, що не передбачають причинного пояснення їх генези. "Гуманитарії зовсім відмовляються від пояснень своїх тверджень", – констатують природничники.

Якщо у природничо-науковій парадигмі втрачено духовність, то в гуманістичній – дослідник може заблукати у смислах, а в холистичній чи синергетичній – психіка (особистість) зводиться до голограми. Доктрина всезагального матеріального та соціального детермінізму у психології, включаючи і найскладніші явища, – рівні особистості і свідомості, – неадекватна природі людини. Природничо-наукова, матеріалістична парадигма у психології має обмеження у певних сферах використання, зокрема, у вивченні сутності і глибинних феноменів особистості. Психологія, що дотримується позитивістської і почасти гуманістичної парадигм, редукує головну суть людини, її особистість до сукупності фізичної, фізіологічної, психофізіологічної, психологічної, соціально-психологічної та духовної реальностей. Це неповне, спрощене, а відтак – неадекватне бачення людини, спонукальних сил її поведінки, головних переживань і проблем, особливостей уявлення про себе, про світ і своє життя, його перспективи та фінал. Хоч "кінцеві духовні істини незбагненні, "але психологія, яка перешкоджає розумінню релігійних можливостей людини сумнівно чи заслуговує того, щоб взагалі називатися наукою про людську душу" [19, с. 214].

Психологи чомусь з дивною наполегливістю більше вивчають аномалії (агресію, а не афілітацію; стрес, а не релаксацію; біль, а не радість; депривацію, а не реалізацію; упередження, а не дружбу. "Я не знаю, чому до сьогоднішнього дня, – зауважує Г. Олпорт, – психологів головним чином захоплюють якраз найбільш темні сторони життя" [19, с. 111]. "У той час як люди зайняті проживанням свого життя в напрямі майбутнього, більшість психологічних теорій зайняті відслідковуванням цього життя в минулому. В той час, як кожному із нас здається, що ми спонтанно *активні*, багато психологів твердять нам, що ми тільки *реактивні*" [19, с. 293]. Психологія повинна "прагнути пізнати людину повністю" [19, с. 448]. У житті "людині потрібна не рівновага, а духовна динаміка в межах полярного напруження, де один полюс є смисл, мета, яка буде реалізована, а другий полюс – людина, яка повинна здійснити цю мету" [19, с. 448]. Важливий не сенс життя людини взагалі, а швидше специфічний сенс життя конкретної особистості в даний момент часу і в даній ситуації [19, с. 31-33].

Основне завдання психології, на думку Г. Олпорта, – "пошук теоретичної системи, яка буде приймати правду, де б її не виявили, системі, яка буде включати весь людський досвід і повністю, гідно оцінювати природу людини. Психологи мають ставити питання про цінне, правильне і добре в людині, бо просто посередність не може вижити (у цьому світі – М.С)" [19, с. 34]. Уявлення про особистість повинно включати "тотальність людського досвіду і повністю, гідно оцінювати природу людини" [19, с. 34]. Створення концепції "людини як відкритої си-

стеми могло б привести психологію до зрозумілішого визначення сутнісних, основоположних мотивів людства" [19, с. 114].

У трактуванні духовного як "важкої проблеми" психології склалася ситуація "пояснювальної діри" між трактуванням його суті, функцій та феноменології. У сучасних психологічних теоріях особистість переобтяжена якостями, якими її наділили психологи, накинули на неї. Її треба "очистити" в напрямі переходу від структурних описів до вияву автентичної для особистості суті та реальної онтології (єдності екзистенції та суті, феноменології) та встановлення механізмів динаміки сутнісного ядра, насамперед свободи, в її переході від духовного через відповідальність до соціального.

Вихід з методологічного тупика передбачає породження живого знання "про духовність". Але проблема духовного вперто противиться науковим спробам розв'язання, не любить редуccionістські розв'язки, а потребує "надмоментів". Психологія ще не володіє достатнім поняттєвим апаратом для опису вертикального виміру – духовної сфери особистості, для проникнення у сакральний вимір буття. Без урахування духовного неможливо зрозуміти людину в повен зріст та охопити її буттєвість у всій повноті. Аналіз показує, що у вивченні духовної сфери спостерігаються такі методологічні настанови у вивченні особистості: розгляд духовного у цілісній природі людини, у його взаємодії з душею і тілом. Цей підхід доповнюється ідеєю синергетизму – настановою єдності, монізму і зовнішньої детермінації поряд з ідеологією гуманітаризму і пов'язаних з ними плюралізмом, поліфонізмом і самодетермінацією особистісних феноменів.

Адекватною природі особистості є духовна парадигма дослідження [5; 6; 10; 11; 14; 16; 17; 18; 20; 21; 22; 23; 24; 25; 26; 28; 30; 33; 35; 37], згідно з якою людина та її життя мають горизонтальний та вертикальний виміри. Психологія повинна долучитися до вирішення завдання – зустрічі особистості із власною глибиною, яка є не актом волі та свідомості і не зовнішнім, а внутрішнім чудом, подією. Дорога до самого себе, зустріч із цією глибиною і дорога в серцевину власного життя, яка іноді буває дуже довгою. Необхідно з'ясувати акмеологічний, гносеологічний, феноменологічний, онтологічний статуси духовного. Духовність пов'язана "з важко вловлюваними гранями становлення (особистості – М.С.), включаючи власне прагнення, зріле сумління та інтенційність" [19, с. 212].

Проте сучасна людина, що втратила контакт з духовною сферою, застрягла в односторонності (наприклад, вона прагне тільки влади понад усе, чи тільки багатства понад усе, чи задоволення, комфорту понад усе, чи просто життєвої рівноваги понад усе, що у принципі об'єктивно неможливо, бо постійно змінюються життєві ситуації). У людини часто стається психологічний розлом як небезпечне роздвоєння несвідомих і свідомих психічних процесів. Сучасна людина, яка загрузла в односторонності і забула про цілісну людину (*homo totus*). Поведінка особистості переважно зумовлена не ззовні, а з середини (з глибин її душі). Ніякі

зовнішні матеріальні і соціальні умови не можуть бути визначальною причиною справжнього щастя чи нещастя людини. Зовнішні обставини є лише частковою умовою досягнення її щастя.

Нова методологія психології особистості повинна звернутися до реальної онтології та феноменології душевного світу людини. Головна "мета психологічної науки сформулювати концепцію людської особистості, яка не буде виключати нічого справді важливого і в той же час збереже ідеал логічної послідовності. Вона буде допускати нервові і ментальне, свідоме і несвідоме, стабільне і мінливе, нормальне й аномальне, загальне та унікальне" [19, с. 113].

На основі методологічного аналізу [1; 2; 3; 4; 8; 12; 24; 29; 31; 32; 38; 39; 41; 42] можна сформулювати низку тверджень, що стосуються природи духовності особистості. *По-перше*, духовне не зводиться до психічного, як це стверджує більшість дослідників. "Духовні і психологічні" аспекти людини повинні розглядатися окремо; вони є сферами суттєво різними" [33].

По-друге, духовне є трансцендентним за походженням та іманентним за існуванням. В особистості є не тільки глибини, але й вершини. Тому, як зазначає К. Юнг, "академічній психології пора б уже прямо звернутися до дійсності, спробувати почути, що відбувається в реальній людській душі, а не ґрунтуватися тільки на відомостях, одержаних у ході лабораторних експериментів" [37, с. 179]. Дослідникам слід "будувати картину психіки, що включає в себе духовну складову душі" [37, с. 197].

По-третє, духовне має онтологічний статус у проявах сумління людини, функціонуванні духовної рефлексії, існуванні трансцендентної любові, свободи та відповідальності, станів безпристрасності та безмовності, чистого сумління та ясної свідомості [33]. Встановлено, що коли людина оволодіває вищими духовними станами, центр її Я зміщується з соматичної, психологічної та соціальної сфер у сферу духовного, Я-ідеальне ідентифікується з даними станами, і це не має нічого спільного з Над-Я (супер-Его) – джерелом комплексів і негативних переживань, як це стверджував З. Фройд [34].

По-четверте, духовне, будучи визначальною суттю людини, відкриває причинний ряд, який зумовлює в її душі (психіці) головні переживання, думки та поведінку [2; 21; 23; 25; 26; 37]. Більше того, духовне як глибинна суб'єктність є початком цього причинного ряду (причиною всіх причин), як невичерпне джерело енергії для душі (психіки, особистості). Духовність як іманентне, внутрішнє утворення особистості є тією глибинною інстанцією, завдяки якій вона (особистість) стає самодостатнім суб'єктом життєдіяльності, спрямованим на творення добра для себе, для рідних, інших людей та на боротьбу зі злом, здатним виражати любов до іншого, творчо, концептуально переосмислювати та трансформувати обставини свого життя й власні потенційні можливості. Вона (духовність) невіддільна від автентичної внутрішньої і зовнішньої свободи людини, яка поєднана з її відповідальністю, прагненням до абсо-

лютої істини, праці та творчості, які збагачують, надають найвищого сенсу життєдіяльності. Духовне життя розгортається у постійному переході від божественного до людського, психічного та чуттєвого.

По-н'яте, духовне фундаментально впливає на всі без винятку аспекти особистості та її соматику [2]. Духовні цінності, репрезентуючись у свідомості та самосвідомості, наповнюють гуманістичним сенсом усю спонукальну сферу особистості та сприяють самореалізації її потенціалу (примножують таланти). Завдяки духовності особистість суттєво стає не такою залежною від зовнішніх обставин (її навіть не лякає перспектива залишитися без підтримки інших людей, вона не бачить сенсу в тому, щоб у всіх ситуаціях подобатися іншим, відчуває свою спроможність впливати на перебіг подій, розвиває власні можливості тощо) та виступає самодостатнім суб'єктом, який відповідає за власне життя.

Духовні стани особистості фундаментально впливають на психічне здоров'я людини, оптимізують її життя, призводить до психічного та особистісного розвитку. Для свого функціонування душа (психіка, особистість) потребують енергії, джерелом якої стає духовна сфера як невичерпне джерело.

Наслідками взаємодії духовного з психічним є зниження рівнів егоцентрації, пристрасності, залежності від матеріальних і тілесних, психічних (душевних) і соціальних потреб; соціально-психологічної суб'єктності. Завдяки цьому всі психічні стани, властивості і процеси стають одухотвореними (не сміх, а тиха внутрішня духовна радість; не егоїстична спрямованість активності, а спрямованість на творення добра). Ефективніше функціонують усі пізнавальні процеси (сприймання стає цілісним, усвідомленим, об'єктивним, знижується рівень аперцепції, ефективніше функціонує пам'ять – запам'ятовується та згадується найголовніше, вчасно актуалізується життєвий досвід, посилюється інтелектуальна діяльність – легко схоплюється суть життєвих проблем, зникає "мислення за бажанням", уява перестає брати участь у творенні гріховних помислів та пристрасей тощо).

Інтегративно духовне в особистості проявляється у повноцінній екзистенції, загальній оптимістичній спрямованості життя до досконалості, гармонії, загальнолюдської універсальності особистості, актуальності віри, надії, любові та мудрості, реалізації тенденції бути (духовне і моральне ствердження і самовираження). У межах духовної парадигми пропонуються конструктивні відповіді на основні екзистенційні проблеми людини: 1) часу, вічності – і кінечності життя і смерті; 2) свободи, відповідальності і вибору, бо неправильні вибори людини призводять до патології, а правильні – до набуття сенсу існування, внутрішньої гармонії; 3) проблема любові, спілкування і самотності; 4) проблема сенсу життя і безглуздості існування.

Констатуючи фундаментальний вплив духовного на онтологію (феноменологію, екзистенцію та буття) особистості, необхідно зазначити, що особистість може активно витіснити духовне, жити поза духовним [33], що опонентами часто використовується як аргумент проти ре-

альності духовного. Проте тотальне переважання психічного над духовним призводить до гріховності (пристрасності, егоцентрації, бездуховної суб'єктності у психологічній та соціальній сферах). Розрив зв'язку між особистістю (психічним) та духовним є джерелом гріха, конфліктів, життєвих проблем людини, груп та суспільства загалом, причиною руйнування цілісної природи людини. Бездуховність інтегрально проявляється у неповноцінності екзистенції (нереалізованість, ізоляція від світу та людей, безглуздість, несвобода, деструктивність тощо), у логіці мати (володіти), відсутності духовного ідеалу, деструктивного життєвого шляху (стагнація, просте фізичне функціонування, регресія тощо).

Згідно з духовною парадигмою, особистість і психіку людини слід розглядати в контексті цілісної життєдіяльності, основним змістом якої є її (людини) самовдосконалення як образу Божого, що спрямований до Подоби Божої та вдосконалення світу (творення любові, добра) як Царства Божого на землі. Концепція особистості, що ґрунтується на духовній парадигмі, розширює простір "детермінації (зумовленості)" психічних та особистісних феноменів. Окрім визнання зумовленості психічного та особистісного реаліями об'єктивного матеріального та соціального світів та поширення на психіку причинно-наслідкових закономірностей, психічне перебуває під впливом духовного (Божественної Благодаті).

У дослідженні особистості слід дотримуватися своєрідного принципу доповнюваності (віддалена аналогія з фізикою), що передбачає узгодженість (реципрокність) психологічного пізнання і справді гуманного (любовного) ставлення до особистості як об'єкта вивчення, взаємопідсилення (синергійність) пізнання та прихильність до об'єкта пізнання, а також взаємодоповнюваність (компліментарність) пізнання та конструктивно-позитивного ставлення до досліджуваного. Згідно з цим принципом, психологічне пізнання внутрішнього світу особистості повинно виходити з таких методологічних позицій: 1) позитивності: орієнтації на добре, моральне і духовне начала в особистості та в людських стосунках; спеціально не розробляти негативні концепції особистості з акцентуванням темних сторін її внутрішнього світу, практична реалізація яких є основою розробки маніпулятивних технологій впливу на людину та людські стосунки; 2) конструктивності: психологічне знання має передбачати шляхи та засоби вдосконалення внутрішнього світу людини; 3) психологічне пізнання внутрішнього світу особистості вже від свого початку – з формулювання мети дослідження не є сухим пізнанням, а доповнюється справді гуманним, позитивним, жертвним та конструктивним ставленням до особистості.

У вивченні духовної сфери особистості мають статися ще великі відкриття, вирішальні осяяння і спостереження (але, категорично, не лабораторні експерименти), формулювання відповідної парадигми та дослідницьких програм. І зараз "психологія, як свого часу зазначав Г. Олпорт, не може дати достатньо повного знання для обґрунтування кінцевого вибору однієї інтерпретації природи людини та відкидання всіх інших. Краще, що ми можемо зробити сьогодні – це шукати філо-

софське формулювання, яке в цілому здається найузгодженішим з доступними психологічними даними" [19, с. 456]. На психологів ще чекає дискусія про співвідношення духовного і психічного, духовного і соціального, духовного і тілесного, як це було в її історії з дискусіями про співвідношення фізіологічного та психічного, психічного і соціального. На нашу думку, фундаментальна верифікація ідей духовної парадигми відбувається шляхом їх втілення у власне буття дослідника. Розв'язання проблем психології особистості потребує реалізації в єдності гносеологічного, онтологічного, феноменологічного, аксіологічного та духовного підходів. Орієнтація в дослідженні проблем особистості та психотерапії на реальну онтологію, яка включає духовне, дозволяє значно підвищити ефективність психологічної практики та забезпечити незворотні її результати.

1. *Августин Аврелій*. Исповедь Блаженного Августина, Епископа Гиппонского / Августин Аврелій. – М. : Ренесанс, 1991. – 490 с.
2. *Адеев Д.А.* Духовная сущность психических расстройств (размышление православного врача) / Д.А. Адеев. – М. : ИПК "Московская Правда", 1998. – 62 с.
3. *Адлер А.* Наука жить / А. Адлер; [пер с англ. и нем.]. - К. : Port-Royal, 1997. – 288 с.
4. *Адлер А.* Практика и теория индивидуальной психологии / А. Адлер; [пер. с нем.]. – М. : За экономическую грамотность, 1995. – 296 с.
5. *Батлер К.* Кто ты? Открытие своей истинной сущности / К. Батлер. – Санкт-Петербург, Институт самосознания, 2007. – 287 с.
6. *Боришевський М.Й.* Духовність особистості у процесі соціалізації / М.Й. Боришевський // Актуальні проблеми психології: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія: [зб. наук. праць / за ред. С.Д. Максименка, М.В. Папучі]. – Київ-Ніжин, 2008. – Том 10. – Вип.6, - С.12-16.
7. *Василюк Ф.Е.* Методологический смысл психологического кризиса / Ф.Е. Василюк // Вопросы психологии. – 1996. – № 6. – С.25-40.
8. *Гроф С.* Путешествие в поисках себя / С. Гроф. – М. : Изд-во Трансперсонального института, 1994. – 338 с.
9. *Дорфман Л.Я.* Методологические основы эмпирической психологии: от понимания к технологии / Л.Я. Дорфман. – М. : Смысл, 2005. – 146 с.
10. *Євдокимов Павел.* Этапы духовной жизни: От отцов-пустинников до наших дней. (Пер. с франц. С.Зейденберга, М.Норданского) / Павло Євдокимов – М. : Свято-филаретовская московская высшая православно-христианская школа, 2003. – 232 с.
11. *Євдокимов Павло.* Незбагненна Божа любов / Павло Євдокимов; [пер. з франц.]. – К. : ДУХ і ЛІТЕРА, 2004, 2004. – 132 с.
12. *Эшби М.* Христианская йога: Секретные техники / М. Эшби ; [пер. с англ.]. – М. : 000 издательство "София". – 208 с.
13. *Корнилова Т.В.* Методологические основы психологии / Т.В. Корнилова, С.Д. Смирнов. – СПб. : Питер, 2006. – 320 с.
14. *Леонтьев Д.А.* Психология с человеческим лицом: гуманистическая перспектива в постсоветской психологии / Д.А. Леонтьев, В.Г. Щур. – М. : Смысл, 1997. – 326 с.
15. *Мазилев В.А.* Методология психологической науки / В.А. Мазилев. – Ярославль, 2003. – 303 с.
16. *Митрополит Иерофей (Влахос).* Православная психотерапия. Святоотеческий курс врачевания души / Митрополит Иерофей (Влахос). Краматорск, из-во ЗАО "Тираж-51", 2004. – 364 с.

17. *Нойманн Э.* Духовная трансформация и творчество. Психология личности / Э. Нойманн ; под ред. Ю.Б.Гиппенрейтер, А.А.Пузыря, В.В.Архангельской. – М. : АСТ: Астрель, 2009. – С. 497-507: ил. – (Хрестоматия по психологии).
18. *Олпорт Г.* Личность: проблема науки или искусства? Психология личности / Г. Олпорт; под ред. Ю.Б.Гиппенрейтер, А.А.Пузыря, В.В.Архангельской. – М. : АСТ : Астрель, 2009. – С. 107-114 : ил. – (Хрестоматия по психологии).
19. *Олпорт Г.* Становление личности: Избранные труды / Г. Олпорт. – М. : Смысл, 2002. – 462 с.
20. *Преп. Макарий Єгипетський.* Духовные беседы / Преп. Макарий Єгипетський. – М., 1880. –183 с.
21. *Протопресвітер А.Шмеман.* Євхаристія Таїнства Царства / Протопресвітер А.Шмеман. – [2-е изд.]. – М. : Полонин. – 304 с.
22. *Роменець В.А.* Постановня канонічної психології / В.А. Роменець // Основи психології / за ред. О.В.Киричука, В.А.Роменця. – [Вид. 2-е, стереотипне]. – К.: Либідь. – 1996. – С.605-621.
23. *Рупнік Марко Іван.* Духовне життя / Марко Іван Рупнік; [пер. з італ. М. Прокопович]. – Рим, 1995. – 118 с.
24. *Савчин М.В.* Духовна парадигма практичної психології / М.В. Савчин // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія №12. Психологічні науки: зб. наук. праць. - №17 (41). - 2007. – С.30 – 36.
25. *Савчин М.В.* Християнське духовне виховання і самовиховання / М.В. Савчин // Проблеми сучасної психології: зб. наук.праць. Вип.10. – Камінець-Подільський : Аксіома, 2010. – С.689-699.
26. *Святитель Микола Сербський.* Місіонерські листи / Святитель Микола Сербський. – Львів : Глобус, 2007. – 487 с.
27. *Татенко В.О.* Людина. Суб'єкт. Вчинок: Філософсько-психологічні студії / В.О. Татенко. – К.: Либідь, 2006. – 326 с.
28. *Тейяр де Шарден П.* Феномен человека / П. Тейяр де Шарден.- М. : Наука, 1987. – 240 с.
29. *Тиллих П.* Диалог о "природе" человека / П. Тиллих, К. Роджерс // Психология личности / под ред. Ю.Б.Гиппенрейтер, А.А.Пузыря, В.В.Архангельской. – М.: АСТ: Астрель, 2009. – С. 54-63: ил. – (Хрестоматия по психологии).
30. *Уилбер К.* Интегральная психология: Сознание. Дух, Психология. Терапия / К. Уилбер. – М. : ООО Из-во АСТ, 2004. – 404 с.
31. *Франкл В.* Десять тезисов о личности / В. Франкл // Психология личности / под ред. Ю.Б.Гиппенрейтер, А.А.Пузыря, В.В.Архангельской. – М. : АСТ ; Астрель, 2009. – С. 36-53: ил. – (Хрестоматия по психологии).
32. *Франкл В.* Человек в поисках смысла: Сборник / В. Франкл ; [пер. с англ. и нам.]. - М. : Прогресс,1990.-368с
33. *Франкл В.Э.* Основы логотерапии. Психотерапия и религія / В.Э. Франкл. – СПб : Речь, 2000. – 286 с.
34. *Фрейд З.* Толкование сновидений / З. Фрейд.- К. : Здоровье, 1991. - 484с.
35. *Шпідлік Томаш.* Духовність грецьких і східних отців / Томаш Шпідлік, Іночензо Гаргано ; [пер. з італ. Я.Приріз, Р.Паранько]. – Львів : Свічадо, 2007. – 144 с. (Серія: Логос).
36. *Щедровицький Г.П.* Психология и методология / Г.П. Щедровицький. – М. : Путь, 2004. – 466 с.
37. *Юнг К.Г.* Об энергетике души / К.Г. Юнг ; [пер. с нем. В.Бакусева]. – М. : Академический Проект, 2008. – 297 с. – Психологические технологии.
38. *Юнг К.Г.* Значение аналитической психологии для воспитания / К.Г. Юнг // Психология личности / под ред. Ю.Б.Гиппенрейтер, А.А.Пузыря, В.В.Архангельской. – М. : АСТ : Астрель, 2009. – С. 381-387: ил. – (Хрестоматия по психологии).

39. Юнг К.Г. Проблемы души нашего времени / К.Г. Юнг; [пер с нем. Предисловие. А.В.Брушлинского]. - М. : Издательская группа "Прогресс" – "Универс", 1994.- 336с.
40. Юревич А.В. Системный кризис психологи / А.В. Юревич // Вопросы психологии, 1999. - № 2.
41. Ясперс К. Смысл и назначение истории / К. Ясперс. – М., 1994. – 642 с.
42. Ясперс К. Общая патопсихология / К. Ясперс. – М., 1997. – 583 с.

Peculiarities and limitations of different Paradigm approaches to the solution of actual problems of personality are analysed in the article. Spiritual paradigm of Psychologic science is substantiated its main postulates and tasks of psychologic theory and practice in the context of suggested paradigm are formulated.

Key words: methodology, paradigm, positivistic psychology, humanistic psychology, transpersonal psychology, spiritual paradigm, the psychological, the physiological, psychologic theory, psychologic practice.